

A visszatért Máramarossziget

Irtá HALMI BÓDOG, ny. kir. járásbíró

után három óra tájban rohanta meg a Park-szállót a több ezer főre menő tömeg, amelyből azonban csak körülbelül tizen-tizenötön férték be a szálló előcsarnokába vezető szűk folyosón, melynek belső bejáratánál maga Vaiszlovich állt szembe a behatoló, fejével, olmos dorongokkal, szétszedett vasrúcsos kerítések hosszú vasrudjaival, revolverekkel felfegyverzett, italtól villogó szemű suhancokkal. Vaiszlovich a belső ajtóban szemben állt. Erélyesen rájuk szólt, hogy takarodjanak. Két hatalmas diák nekiugrott az ajtóbejáratot testével védő Vaiszlovichnak. Az első dorongút után Vaiszlovich hosszú zsebkését előrántotta és a diák karjába szurta. Erre a botok zöme csapott feléje. Összesült, majd egy olmosbottal még néhány súlyos ütést mértek a földön fekvő ember fejetejére. Tulajdonképpen ezek voltak a súlyosak, mert betörték a feje lágyn a koponyacsontját. Két operáció után szedték ki a csontszilánkokat, akkor nyerte csak vissza eszméletét és hónapok múlva gyógyult fel. A zürzavarban, ami utána keletkezett, a szálló szétrombolása elmaradt. Az üzletek drága belga üveg ablaklábjait azonban összetörték, de már a szálló ablakait a leeresztett rollók megmentették.

Vaiszlovichot alkalmazottai ágyba fektették, de a rendőrök senkit, orvost sem engedtek be hozzá a kapukon. A Magyar Párt főtájkára egy újságíró, aki egyébként szintén a megverendők listáján szerepelt, Fildán ítéletláblai főügyészhez fordult segítségért, hogy legalább orvosi engedjenek Vaiszlovichhoz, „hiszen a harcúterem saját magunk köztük be az ellenség sebé is”. A főügyész egy szót sem válaszolt, vette a kalapját, felment a rendőrségre, melynek ajtaján az újságíró elkísérte. A szálló előtt haladtak el, ott álltak a rendőrök az ajtóban, a főügyész szóltan ment tovább. Délután három órától este nyolcig orvosi segély nélkül feküdt Vaiszlovich eszméletlenül, amikor végre sebeseket engedtek hozzá s kórházba szállították az éjjeli sötétben.

KÉTSZERI BORTONITELET

Egy rendőri besúgó román fiatalember vette az első súlyos leljelentést Vaiszlovich Emil ellen, hogy a színházban, amikor az előadás végén a román himnusz játszották, Vaiszlovich a páholyban visszahúzódott és nem törődő módon viselkedett. Kihallgatásakor a kolozsvári katonai vizsgálóbíró a személyi adatok felvételénél közbe szőtte, hol született. „Nagyváradon” — felelte Vaiszlovich. „Az nem Nagyvárad, hanem Oradea” javította ki a vizsgálóbíró őrnagy. „Kérem, amikor ön született, még Nagyvárad volt, tehát nem mondhatok mást”. Ezen civiltázták Vaiszlovichot megdorgálták, majd külön megbüntették. Nyolchónapi fogházra ítélték. Tolvaj cigányokkal közös fogdába került, itt volt addig, amíg betegsége miatt rabkórházba kellett szállítani.

Kiszabadulása után alig volt szabadon néhány hónapig, újból feljelentést adott be ellene ugyanaz a román besúgó, hogy a cirkuszban Vaiszlovich a himnusz alatt nem vette le a kalapját. Vaiszlovich azzal védekezett, hogy ráfogás, mert mint mások, ő is megemeltvén tartotta kalapját, amit láthatott a rendőrkésztor, a rendőrség főnöke is, aki közvetlen mellette ült. Eppen jóra hivatkozott. A rendőrség főnöke a bíróság előtt azt vallotta, hogy Vaiszlovich állandóan államellenes magatartást tanúsított. Amíg a fogházban volt, bezáratta szállóját s kiíratta a kapura, hogy a tulajdonos letartóztatása miatt zárva. Csak a rendőrség erélyes közbelépésére nyitották fel a szállót. A rendőrfőnök súlyos vallomása után egyesztendei börtönre ítélték Vaiszlovichot, ahonnan 1939 tavaszán szabadult ki megöszülve, — de éppen olyan büszkén hordta a fejét, mint addig s ezután is hiába mentek hozzá különböző címeken kéregetni a rendőrök s más hivatalos közegek, neki román célra pénze nem volt.

Most magyar katonatisztek szállottak meg a Park-szálló szép szobáiban és magyar zászló leng a szálló homlokzatán.

Perédi György

Mielőtt a meggyarapodott ország kebelébe visszatért drága városaink és falvaink technikai visszacsatolása megkezdődik, örülünk kissé egyenként is a visszatért értékeknek, szépségeknak és kulturális kincseknek, amellyel ezek a magyarországiak most gatlás nélkül valló országrészek nemzeti irodalmunkat, művészetünket, tudományos életünket a magyar közigazgatást és igazságszolgáltatást gazdagították.

Beszéljünk Máramarosszigetről, az Északkeleti-Kárpátok nagymultú városáról, ahol az Iza partján, a malomkerti fűzesek között Szilágyi István liceumi tanár úr, később igazgató, nyelvész, történetíró, költő, polyhisztor, sőt akadémikus társalgott barátjával, Arany Jánossal és a magával a negyvenes évek elején meghasonlott költőt vizsgálataival elhivatottságában megerősítette.

Beszéljünk a városról, ahol a huszonteljes esztendő keserves szünet után teljes zavartalanában minden megrázkódtatás nélkül folytathatjuk a mi magyar életünket. Hadd soroljam fel én ki életem leggazdagabb és legholdogabb tiszteletét töltöttem Máramaros vármegyében a lelkes és tehetséges

magyar embereket, kiknek életműve hozzájárult ahhoz, hogy Máramarossziget ennyire megmaradt magyar-nak.

A Szilágyi István emléket megörökítő Szilágyi István Kör, a vármegye minden költőjét, íróját, ismeretterjesztő talentumát, muzikusait, előadóművészt, piktorát szerepreh juttatta a vármegyeház dísztermében tartott irodalmi és művészestélyein. Prielle Kornéliának, a nagy művésznőnek, szülőházát és ereklyéit, néhai Szabó Aurél a ház tulajdonosa őrizte, gondozta hűséges kegyelettel. Itt született és töltötte gyermekéveit a varázshedgűs, a világ egyik legbámulnabb virtuóza Szigeti József, Schechter bácsinak, a hangszerkészítő- és javítómasternek gyermeke. Itt zengte a hervadás és melábu nemes líráját a gyermekkorában hallását vesztett, majd meggyengült látású és mégis a legfinomabb lelki rezgéseket átérző, megfigyelni és kifejezni képes Krúszelyi Erzsébet a szigeti jogakadémia neves professzorának, Krúszelyi Bálintnak leánya. Zilahy Lajos, mint a szigeti liceum fiatal diákja itt lelkesedett a piarista gimnáziumban egy éven át tanárkodó és a

„Máramaros” hasábjain finom magyar elgátlakat éneklő Tuhász Gyula költészetén és itt irta meg ő is első rigmusait. Máramarosszigeten töltötte gazdag kulturális munkával életét Dobay Sándor, a református liceumnak Szilágyi István után igazgatója, a Szilágyi István Kör elnöke, kit lebilincselő, bájos modora városmentő szerephez juttatott a világháború kezdetén az első orosz megszállás napjaiban.

A vármegyei közigazgatásnak, de az irodalomnak is lelkes munkatársa volt Szabó Sándor a költő alispán, a Petőfi-Társaság tagja. Közel tizenöt éves máramarosszigeti tartózkodása avatta a hírlapíró és vármegyei levéltáros Surányi Miklóst, az Iza-parti városban irt két regényével a „Trianoni páva” és a „Szent hegy”-gyel a legkitünőbb szepírónk egyikévé. Korai elhunyt irodalmunk nagy vesztesége volt. A költők közül kitűnt a szlavosau érzelmes, mindig a hervadás hangját intonáló Szamolányi Gyula, aki mivel a magánéletben szinte a kisnyességig gondos és pedáns volt, az ekkor előszeretettel gyönyörködő és karikizó Juhász Gyula „szomorú kispolgár”-nak nevezett. A

Máramaros című lap hasábjain irt bátrabb mesyék felé törő verseket Geréb István és itt zendült meg először Büky György bensőséges magyar lírája. Máramarosszigeten született a költőnek indult, később tekintélyes újságíróvá fejlődött Füzy Bertalan. A Máramaros tárcáiója és publicistája volt ifjú Héder János, most a Külkereskedelmi Hivatal igazgatója. Az ifjúkor emlékeit fűzik e várososh Márkus László az író és az Operaház direktorát. Benda Jenőt a novelláiról. Liceumi diák volt Lángi Viktor a kitünő zeneköltő, műfordító és esztétikus.

A máramarosszigeti jogakadémia a jeles professzorok egész sorát adta a tudománynak. A már régen elköltözött Papp Tibor igazgató néves szociológus és a „Máramaros” szerkesztője egész pályáját a városban futotta be. Gergely György jogtörténész és lelkes kulturpolitikus szintén e lapban fejtett ki élénk munkásságot. Marton Géza a budapesti, Bacsó Jenő és Kun Béla pedig a debreceni egyetem jogi karának váltak értékeivé. Sremák Jenő a budapesti büntetőtörvényszék nagyszerű kulturájú elnöke szintén a máramarosszigeti jogakadémiának volt növendéke és a Máramaros hasábjain értékes cikkeivel képviselte az ő konzervatív, de radikális meggyőződésével szemben is türelmes irodalmi és művészeti meggyőződését. Máramarossziget szülötte Lator Géza igazságügyminiszteri tanácsos, Máramaros megye ritka népszerűségi alispánjának, több turnuson keresztül országgyűlési képviselőjének, néhai Lator Sándornak fia és Majoros Mihály kuriai bíró. Az ismeretterjesztést gazdag, oktató tartalmu előadások keretében a feledhetetlen Dobay Sándorral élén a már szintén elköltözött Jakobinyi Péter, Bökényi Dániel, Gergely György, valamint az állami felsőfokú leányiskola budapestre került igazgatója, a nagyszerű képességű Andrásszky Olga szolgáltatták. A máramarosszigeti zenei élet erősségei voltak néhai idősb Büky György pénzügyigazgató vezetése alatt a mostani csongrádi alispán, Dobay Andor, Hitter Mária és a város Práter Lorántja Lángi János a pompásan nótázó jogtanár. A pikúrát a fiatalon elhalt Ferentz Márta, a Budapesten kitünően érvényesült kiváló művésztanár Barkász Lajos, Daubner Pál és a világháború hosi halottja a nagyreményű Plány Ervin képviselték. Hollósy Simon a magyar Barbizon, a nagybányai műteriskola megalapítója, aki később iskoláját a máramarosmegyei Técső községbe tette át, szintén máramarosszigeti törzsoök örménycsalád sarjadéka volt.

Ezt a magam látta és átélte, kissé a magam munkájával is segítette máramarosszigeti kulturtevékenységet átölelő bensőséggel és szeretettel támogatta, sőt annak minden megnyilatkozásában irányító szerepet vállalt Kárpátalja volt kormányzóság megbízottja, Perényi Zsigmond báró hosszú esztendőig a vármegye főispánja, az ő nyomdokait követő, főispánban utóda Nyegre László, a régi Tisza-gárda kiváló képviselő tagja, valamint a huszti főszolgabírói székből vármegyei főjegyző, képviselő és főispáni pozícióra emelkedett és szintén Budapestre vonult, szip történelmi regények és hazafias tárgyú novellák írója Mokcsay Zoltán.

Bizonára büszke örömmel köszöntik őt ezeket a felszabadító napokat, mert hűségüknek, tapintatuknak és ahol kellett rendíthetetlen erélyüknek nagy része van abban, hogy Máramarossziget, hol az utolsó mandátumát kapta Mikszath Kálmán, és az egész vármegye népe annyiféle nemzetiség övezetében lefizéssel harsogja huszontkét évig tartott elszakítás után is Kőlesey nyelven Erkel dallamára a nemzeti fohászt, hogy:

Isten áldd meg a magyart.

Exportból visszamaradt ruhák
kabátok, kosztümök és blúzok minden beszerzésű Górai modelljeivel. Háróci utca 10. félelelet

Nagyváradon lakó
gyógyszerészeknél, drogériáknál és parfümériáknál kitűnően bevezetett, saját költségen utazó, iparigazolványos

Képviselő keres
komoly céreket

az egész Erdély és Nagyvárad területére. Az illis megbízható, 15 éves szakképzéssel. Megkezdésével. Elsőrendű referensként. Jelentés a Hegedűs hírlapírója, Nagyvárad továbbit. 385

ERDÉLYI KIS LEXIKON

ERDÉLY TÖRTÉNETE

II.

Szekely hagyomány szö mondát arról, hogyan hívták be Erdélybe Árpád magyarjait a székelyek, akik már előbb ott lakozának. Úgy szól a hagyomány, hogy a Kárpátok hegylancán át követséget küldöttek keletre a honfoglalásra készülő magyarokhoz és szövetségre léptek velük. Az ősi monda arról is beszél, hogy Töhötöm vezér népe kelt át ott a Meszesen, meg is telepedett azon a tájon és lépésről-lépésre elfoglalta Erdélyt, ott is uralkodott utódai Szent István idejéig. Nem egészen bizonyos, hogy így történt, de elfogadható a nyolcadik század, hogy a magyarság már a vezérek korában, ha keletre nem, hát nyugat felől megvetette lábát Erdélyben és a Szamos, Maros és Aranyos völgyében végképpen meg is telepedett. Pogány magyarok voltak a megtelepülők és hiába próbálta Gyula nevű főemberük, hogy meghódítsa őket a keresztény hitnek, a keleti kereszténység követésére. Ő maga Konstantinápolyban vette fel a kereszténységet, de a népe nem követte utján és feljegyzések maradtak arról, hogy Szent István király nemcsak Koppányt, a pogányok somogyi vezérét verte le, hanem fegyverrel számolt le az erdélyi pogányság lázadásával is.

A kereszténységet aztán István, az apostoli király terjesztette el Erdély magyarjai közt is, megszervezte földjükön a nyugati egyházat, püspökséget alapított, vármegyékre osztotta a királyi birtokokat és vajdákra bízta a megszállt terület kormányzását.

SZENT LÁSZLÓ ÉS A SZÉKELYEK

Még ez sem jelentette a végleges állapotot, mert alig, hogy a szent király meghalt, újra fellámadt a kereszténységgel és a királtsággal szemben az ellenkezés és véglegesen csak Szent László terjesztette ki a magyar uralkodó kelet felé s rendelkezte a határhegység öreül a székelyeket, adván nekik hadi munkájukért ellenszolgáltatásul földeket és ami a leglényegesebb, szabadságot. Erdély azóta is Szent Lászlóban tiszteli vezetőjét.

Szüksége volt Szent Lászlónak és utódainak a székelység karjára és fegyverére, különösképpen a kunokkal vívott harcaikban. Az ő uralkodásának idejéből szerünk először hiteles tudomást a székelységről, mely addig jóformán elrejtve élt ősi szokásai szerint a Maros és az Olt völgyeiben. Régi intézményeiket a szent király is háborítás nélkül meghagyta a székelyeknek s kiváltságaikban nyilván azért nem bolygatta meg őket, mert a székely ősi megszálló, nem pedig betelepített nép volt a keleti határhegyek közt. Meg is őrizte szabadságát, a királyi hatalom pedig nem avatkozott dolgába, földjüket a székelyeknek nem adta és nem is vehette el, tisztségeikre ők maguk választot-

ták meg maguk közül az embereiket, adót nem fizettek, legfeljebb az ökörsütést tartották magukra nézve kötelezőnek, mikor a király trónra lépett, vagy házasságot kötött, vagy mikor gyermekei születtek. A szabad székely korlátlan ura volt birtokának és nemesember volt, ennek a rangjának minden kiváltságával.

A SZÁSZOK BEJÖVÉTELE

Erdély akkoriban abban a részben, melyet a magyarság el nem foglalt és a székelység meg nem szállt, királyi birtok volt. Nagy, lakatlan terület volt az a Marostól délre s a kincstár érdeke meg az ország biztonságára követelte meg, hogy betelepítsék. Szent László király halála után III. Károly francia király kereszties hadainak az országon való átvonulása idején, a tizenkettedik század közepe táján, II. Géza király hozott igen sok német, főképpen szász (igazabban frank) és flamand telepest az országba. Ezek telepedtek meg Erdély déli részeiben: a Küküllő völgyeiben, s a Nagy-Szamos vidékén. Új hazájuk a Királyföld volt, hol Hermann városa, vagyis Nagyszében lett a főhelyük. A jövevények királyadja kiváltsággal megtarthaták hazulról hozott szabadságaikat, de országos dolgokban a király rendelkezett velük; őrizlette velük a határokat, zászlaja alá szólította fegyvereseiket, de hadi tekintetben a székely ispán alá rendelte őket. Abban is különbség volt köztük és a székelyek közt, hogy megalkothatták ugyan egyházaikat és maguk választhatták papjaikat, de magyar püspök joghatósága alá tartoztak és neki fizették a dézsmát. A jövevények lassan-lassan fel is ismerték a lényeges különbséget, mely köztük és a magyarok, különösen pedig a csaknem teljesen független székelyek közt van és maguk is minél nagyobb önállóságra törekedtek. A tizenharmadik század külsőben ki is eszközölték azt, hogy III. Béla király kivette őket az erdélyi püspökség fennhatósága alól és felállította számukra a szebeni prépostságot, mely közvetlenül az esztergomi érseknek volt alárendelve.

Ilyeténképpen egyégyforra hazai tekintetben, megkeresték és megtalálták politikai egyesülésüket is. Ebben az időtájtban történt, hogy II. Endre király a kunok ellen a székelyek és a szászok területe közt lévő délkeleti határra, a Bárcaságra befogadta a német lovagrendet. Kezdetben a rend meg is felelt a hozzáfűzött várakozásoknak; vitézei védtek a határt és várakat építettek. De aztán nagy kiváltságaikban elbizakodva, önálló hódításokba fogtak és annyira függetlennek hitték magukat, hogy a király végre is megsokallta a dolgot. Csordultig mégis csak akkor tért meg a pohár, amikor a rend, félreismerve a helyzetet, felajánlotta területét a pápának. Most már levette róluk kezét a király és fegyveres kézzel ürte ki őket az

országból. A szászok pedig, mint hogy a német lovagokkal szemben a király mellé álltak, II. Endrétől 1224-ben nagy kiváltságlevelet kaptak, mely biztosította — saját ispánjuk alatt — önkormányzatukat, adózó és katonai kötelezettségeiket pedig igen szerény mértékben állapította meg. Így alakult ki ebben az időben Erdély három kiváltságos nemzete: a magyar, a székely és a szász. Mert II. Endre királyi levele ekkor már teljes politikai és egyházi önkormányzatot biztosított a II. Géza idejében keletkezett hét első szász széknek, de megadta a lehetőséget az összes szászág egyesülésére is. Az új terület külön gróft kapott, aki a maga hatáskörében öppoly önállósággal halott el, mint a magyarok vajdája és a székelyek ispánja.

A JÖVEVÉNYEK

A tatáruldas roppant veszedelmel zúdított Erdélyre is. A szász városok nagyjából elpusztult s a néptelenné vált vidékre ekkor szivárogtak be a havasokon át mind nagyobb számmal azok a pástorkodással foglalkozó néprajok, melyeket utachok, vagyis oláhok közös néven emlegettek. Nem volt az egységes nép. Legfeljebb ha a valós közössége kapcsolta valamiképpen együvé szétszórt csoportjait, mert az ortodox keleti egyházhoz tartoztak valamennyien. Nem tartoztak az ország szabad lakosai közé. Jobbágyként kéredeztek be azokra a területekre, melyeket a magyarok, a székelyek meg a szászok még nem foglaltak el sürűben, és kaptak ott szállást, sőt földet is. A földbirtokosok, az egyház és a kincstár is szívesen látták őket jobbágyaik közt. Nagyobb számmal az idők során mégis azok a részekben keresték és találták meg boldogulásukat, amelyek kevéssé, vagy alig voltak benépesedve, főként a királyi jószágokon, tehát azokon a földeken, amelyeket a magyarság területének lehet mondani. Amikor idáig jutottak el, településeikben már bizonyos tervszerűséget lehet észrevenni. Megszerették azt a királyi engedelmet és kiváltságot, hogy kisebb-nagyobb csapatok, maguk közt szervezettek, kenézeik vezetésével, vagy nagyobb csapataik vajdájukkal együtt szállják meg a területeket. Így történt azután, hogy az Árpádok korának végefelé már Fogaras vidékén, Déva és Hunyad környékén, Záránd vármegyében, Fehér vármegyében, Kővár vidékén és egybeült lévő oláh kenézegekről tudnak Erdély történetéről. Ebben az időben már hennük is felébredt az egyesülés, szervezkedés és a közjogi elismeretés vágya, melyet kívülről is szítanak a Havas-Alföld felől, melynek vajdaságát a fogarasi kenézség alapította meg. Az erdélyi jövevények is ilyenképpen már abban az időben az államélet bizonytalan elemévé vált, mely alkalomadtán kész a törvényes rend és az állam tekintélye ellen fordulni.

EXPRESSBOY
Minden 1 óra 120-280 Ft
Tátra utca 6